

Рашкевич Ю. М.

доктор технічних наук, професор, член Національного агентства кваліфікацій, Київ, Україна,
rashkevuyuriy@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6244-2758>

Семигіна Т. В.

докторка політичних наук, професорка, членкиня Національного агентства кваліфікацій (2019–2024), Київ, Україна, semigina.tv@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5677-1785>

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ В ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ: ІМПЕРАТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Анотація. Для України, яка перебуває на етапі глибоких трансформацій та прагне інтеграції в європейську структуру, професійна освіта й навчання відіграють ключову роль не лише в економічному відновленні, а й у забезпеченні соціальної стабільності в умовах війни та повоєнної відбудови. Водночас процес гармонізації національної системи з європейськими підходами вимагає глибшого розуміння політики, інструментів і практик, що лежать в основі розвитку професійної освіти й навчання в країнах ЄС. Стаття має на меті схарактеризувати ключові принципи та інструменти європейської освітньої політики у сфері професійної освіти й навчання, зосереджуючи увагу на її позиціонуванні в межах Європейської рамки кваліфікацій. Проаналізовано концептуальні та практичні підходи до інтеграції професійної освіти й навчання в загальну систему освіти, забезпечення її відповідності потребам ринку праці та принципам навчання впродовж життя. Для забезпечення цілісного підходу до розвитку професійної освіти й навчання на загальноєвропейському рівні напрацьовано низку нормативних документів, включаючи Рекомендацію Ради ЄС щодо професійної освіти та навчання (2020), Європейську рамку кваліфікацій, стандарти якості, механізми визнання результатів навчання. Особливу увагу в статті приділено механізмам, що сприяють прозорості, зіставності та забезпеченню якості освіти в країнах ЄС. На основі досвіду Європейського Союзу окреслено можливі уроки для України в контексті євроінтеграційних процесів і реформування національної системи професійної освіти. Зокрема, йдеться про вдосконалення нормативного регулювання професійної освіти й навчання, співвіднесення рівнів цієї освіти з Національною рамкою кваліфікацій, посилення взаємозв'язку між рівнями освіти, а також розвиток інституційної спроможності та партнерства.

Ключові слова: професійна освіта й навчання, євроінтеграція, Європейська рамка кваліфікацій, освітня політика ЄС, визнання кваліфікацій, забезпечення якості.

JEL classification: I20, I28.

DOI: 10.32987/2617-8532-2025-1-43-57.

Україна декларує прагнення до інтеграції в загальноєвропейський простір. Політика європейської інтеграції ставить перед державою завдання забезпечити якість, прозорість і зіставність національних

кваліфікацій з європейськими стандартами. Це, своєю чергою, зумовлює особливу увагу до структури та змісту Національної рамки кваліфікацій. За оцінками дослідників [1], одним із найпроблемніших аспектів її реаліза-

© Рашкевич Ю. М., Семигіна Т. В., 2025

ції є позиціонування в ній професійної освіти, точніше професійної освіти й навчання (ПОН; англ. – vocational education and training, VET).

Наразі вітчизняне законодавство про професійну (професійно-технічну) освіту [2] застаріле, а в базовому Законі «Про освіту» [3] бракує визначення ПОН, співвідносного з відповідними європейськими дефініціями. Численні праці українських науковців (як-от О. Барабаш та Т. Ханюк [4], О. Кулачинський і Н. Каменчук [5], С. Мельник [6], В. Радкевич [7]) висвітлюють переважно питання організації освітнього процесу в закладах професійно-технічної освіти, фінансування та утримання мережі цих закладів. Є й ґрунтовні розробки щодо міжнародних моделей професійного навчання та перенесення міжнародного досвіду в український контекст [8; 9]. Водночас обмаль публікацій дискутують дефініціювання ПОН в українському політико-правовому й освітянському дискурсі, а також її позиціонування в ієрархічній системі кваліфікацій.

Слід зауважити, що визначення ПОН не можна віднести до простих питань, на які є однозначні відповіді. Як стверджує австралійський дослідник Г. Муді [10], ідентичність професійної освіти й навчання формується на основі чотирьох типів характеристик: епістемологічних, телеологічних, ієрархічних і прагматичних. Водночас жодна з них окремо не є достатньою для виразного визначення ПОН у різних юрисдикціях та в різні історичні періоди. Своєю чергою, канадійська вчена Л. Вілахан [11] розглядає ПОН як навчання, що є прикладним, досвідним і орієнтованим на практичну діяльність. При цьому

вона застерігає від ігнорування теоретичної складової професійного навчання, інакше воно може стати чинником соціального виключення, адже позбавляє здобувачів доступу до знань, необхідних для участі в суспільних дебатах та професійних дискусіях у відповідному полі практики.

У міжнародному науковому дискурсі [12–14] ПОН постає як багаторівневе явище, що охоплює не лише середню професійну освіту (initial VET, IVET), яка може здобуватись у відповідних закладах та на робочому місці, а й сегмент вищої професійної освіти (higher VET, HVET), а також безперервної професійної освіти (continuous VET, CVET). Сучасні європейські дослідження підтверджують: ПОН функціонує на перетині освіти, ринку праці й соціальної політики, а ідентичність, цілі та зміст цієї освіти суттєво відрізняються залежно від рівня реалізації й суспільних очікувань. Ця позиція цілком суголосна із нашим баченням специфіки професійної освіти як суспільного феномена.

Для України, яка перебуває на етапі глибоких трансформацій і прагне інтеграції в європейські структури, професійна освіта є не лише інструментом економічного відновлення, а й засобом соціальної стабілізації в умовах війни та повоєнної відбудови. Проте процес гармонізації національного законодавства й практик з європейськими підходами вимагає глибшого осмислення принципів, нормативного врегулювання та стратегічних орієнтирів професійної освіти в європейських країнах.

Пропонована стаття має на меті схарактеризувати ключові принципи та інструменти європейської освітньої політики в цій сфері, визначити

підходи до позиціонування професійної освіти й навчання в Європейській рамці кваліфікацій, а також окреслити можливі уроки для України в контексті її європейської інтеграції та реформування національної системи професійної освіти.

Методологічним підґрунтям кабінетного дослідження є якісний аналіз офіційних нормативно-правових актів Європейського Союзу, а також аналітичних і методичних документів ключових європейських інституцій, що формують політику у сфері професійної освіти та навчання, й насамперед Європейського центру розвитку професійної освіти (CEDEFOP) та Європейського фонду освіти (ETF). Такий підхід дав змогу не лише систематизувати основні європейські підходи до професійної освіти, а й проаналізувати потенційні напрями адаптації цих підходів у процесі інтеграції України в європейський освітній простір.

Насамперед варто зауважити, що на початку XXI ст. об'єднана Європа розпочала активні кроки щодо гармонізації освітніх систем. Провідну роль у цьому процесі відіграла сфера вищої освіти, яка стала основою для Болонського процесу. У його межах було розроблено й впроваджено низку ключових підходів та інструментів, спрямованих на забезпечення прозорості та якості кваліфікацій. Серед них – рівнева структура вищої освіти, Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система (ECTS), Додаток до диплома єдиного зразка (DS), Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти (QF-EHEA), а також Стандарти та рекомендації із забезпечення якості вищої освіти (ESG).

Стосовно професійної освіти й навчання (Vocational Education and Training, VET) слід зазначити, що до певного часу вона залишалася сферою виключної компетенції держав-членів ЄС. Першу спробу наднаціонального врегулювання було здійснено ще в 1985 р., коли Єврокомісія започаткувала ініціативу з підвищення порівнянності професійних кваліфікацій [15]. У межах цієї ініціативи CEDEFOP запропонував п'ятирівневу структуру кваліфікацій – від напівкваліфікованих працівників (рівень 1) до вищої професійної освіти (рівень 5). Особливу увагу було приділено рівню 2 (кваліфіковані працівники), головним завданням якого стало досягнення спільних і взаємоприйнятних стандартів через опис основних компонентів кваліфікацій, без деталізації шляхів їх здобуття.

Хоча ця спроба не закінчилася повноцінною реалізацією на практиці, вона істотно посприяла кращому розумінню складності питань сертифікації та кваліфікацій у професійній освіті. При цьому дослідження засвідчили наявність широкого спектра розчарувань серед викладачів, представників державних органів, профспілок, роботодавців і самих здобувачів освіти. Одним із головних викликів залишалось узгодження змісту навчання з реальними потребами ринку праці.

Попри постійні розмови про «нові навички», роботодавці часто не могли виразно сформулювати свої очікування, а системам освіти було складно трансформувати ці запити у відповідні навчальні програми [16]. Додатковими негативними чинниками виявилися тривалі терміни оновлення освітніх курсів, складнощі з

оцінюванням результатів навчання, потреба в модернізації професійної освіти, а також слабкий зв'язок між системою ПОН і подальшим працевлаштуванням. Усе це стимулювало зростання інтересу до вивчення досвіду інших країн, хоча більшість учасників залишалися прив'язаними до національних контекстів професійної освіти та кваліфікацій. Дослідники пояснювали таку ситуацію впливом усталених традицій і уявлень, а також інерційністю адміністративних структур, які гальмували формування цілісної стратегії професійної освіти й навчання, спрямованої на підготовку молоді до трудового життя.

Копенгагенський процес, започаткований у 2002 р., став відправною точкою євроінтеграції у сфері ПОН [17]. Його ключові пріоритети поступово уточнювалися на наступних зустрічах міністрів освіти в Маастрихті (2004), Гельсінкі (2006), Бордо (2008), Брюгге (2010) та Ризі (2015) [18–21]. До основних напрямів євроінтеграції ПОН було віднесено:

- підвищення престижу, привабливості та якості професійної освіти;
- поліпшення релевантності та якості ПОН через співпрацю з усіма зацікавленими сторонами;
- зміцнення зв'язку між ПОН і ринком праці з урахуванням трансформацій у секторах економіки та появи нових вимог до навичок;
- розроблення механізмів взаємного визнання компетентностей і кваліфікацій;
- посилення систем забезпечення якості професійної освіти;
- використання спільних європейських інструментів та рамок у процесі реформування національних систем ПОН;

- забезпечення інклюзивності ПОН, особливо щодо потреб вразливих груп населення;

- сприяння розвитку здатності осіб адаптуватися до змін, опановувати ключові компетентності та ефективно реагувати на виклики сучасного ринку праці.

Варто зауважити, що попри ці зусилля на початку 2000-х років професійна освіта на рівні ЄС загалом демонструвала ознаки стагнації. Зокрема, у період 2005–2015 рр. частка випускників середньої школи, які обирали подальше навчання в системі ПОН, знизилася з понад 60 % до 47 %. Із метою аналізу причин такого спаду та пошуку можливих шляхів виправлення ситуації Єврокомісія ініціювала низку дослідницьких проєктів, координованих CEDEFOP.

У 2015–2018 рр. реалізовувався масштабний проєкт «Зміна природи та ролі професійної освіти і навчання в Європі» (Changing Nature and Role of VET in Europe) [22], головною метою якого було поглиблення розуміння трансформацій у сфері ПОН у країнах ЄС упродовж 1995–2015 рр. На основі зібраних даних було окреслено ключові виклики й перспективи для подальшого розвитку цього сектора. Його логічним продовженням став проєкт «Майбутнє професійної освіти та навчання» (The Future of VET, 2019–2022) [23], у межах якого було запропоновано декілька сценаріїв розвитку ПОН в Євросоюзі, з урахуванням соціальних, економічних і технологічних змін.

Зважаючи на висновки згаданих досліджень, а також інші стратегічні документи щодо розвитку європейського освітнього простору, 24 листопада 2020 р. Європейська Рада

ухвалила «Рекомендації щодо професійної освіти і навчання для сталої конкурентоспроможності, соціальної справедливості та стійкості» (далі – Рекомендації) [24]. Цей документ окреслює ключові принципи європейської політики у сфері ПОН, серед яких особлива увага приділяється якості кваліфікацій і формуванню культури забезпечення якості.

У Рекомендаціях було представлено оновлену версію Європейської рамки забезпечення якості у професійній освіті і навчанні (EQAVET), що охоплює 10 індикаторів якості [25]. Важливою інновацією зазначеного документа стало також формулювання єдиного європейського визначення професійної освіти й навчання: *«Професійна освіта і навчання – це освіта й навчання, що мають на меті забезпечення молоді та дорослих знаннями, навичками та компетентностями, необхідними для певних професій або, ширше, для участі на ринку праці. Вона може здійснюватися в межах як формальної, так і неформальної освіти на всіх рівнях Європейської рамки кваліфікацій (EQF), включаючи вищу освіту, якщо це релевантно»* [25].

Ще однією важливою зміною стала відмова від Європейської кредитної системи в професійній освіті й навчанні (ECVET), яка була рекомендована ще у 2009 р., але не виправдала очікувань. Натомість Рекомендації закликають до використання Європейської системи трансферу та накопичення кредитів (ECTS), яка вже стала загальноприйнятою у вищій освіті.

У жовтні 2020 р. міністри освіти європейських країн також ухвалили Оснабрюкську декларацію щодо професійної освіти і навчання як рушія

відновлення та справедливого переходу до цифрової й зеленої економіки [26]. У документі наголошується на необхідності розвитку стійкості та досягнення досконалості шляхом забезпечення якісної, інклюзивної і гнучкої професійної освіти й навчання.

Однією з новітніх ініціатив Єврокомісії є проєкт «Досконалість та інклюзія професійної освіти і навчання для XXI століття» [27], що координується CEDEFOP і триватиме до 2027 р. Дослідження має на меті з'ясувати, як країни поєднують стратегічні цілі ПОН щодо досконалості й інклюзії, а також проаналізувати, чи окреслені пріоритети є взаємодоповнюваними або потенційно суперечливими.

Оскільки ці поняття не мають чітко усталених визначень, вони можуть інтерпретуватися по-різному. Попри можливу напругу між ними, досягнення балансу між досконалістю й інклюзією є критично важливим для забезпечення рівного доступу до якісної професійної освіти незалежно від походження чи індивідуальних можливостей здобувачів. Це вимагає розроблення політики та програм, орієнтованих одночасно на високі результати навчання та на усунення бар'єрів на шляху до участі.

Проєкт передбачає дослідження за такими трьома ключовими напрямками:

1) формування національних цілей і пріоритетів ПОН – аналіз того, як системи професійної освіти реалізують завдання досконалості та інклюзії;

2) концептуальні засади досконалості й інклюзії – дослідження ідейної бази цих цілей та їх впливу на політику й реформи;

3) розширення ПОН на вищих рівнях – оцінка впливу поширення ПОН

у напрямку вищої освіти на досягнення цілей досконалості та інклюзії.

Принагідно слід зазначити, що одним із ключових напрямів забезпечення досконалості в професійній освіті в рамках програми «Еразмус+» стало створення регіональних центрів досконалості (Excellence Centres). Це амбітні проекти, що мають на меті підтримку інновацій, розвитку кваліфікацій, підвищення якості освіти та забезпечення стійкої співпраці між освітніми установами, організаціями й роботодавцями.

Центри досконалості являють собою великі чотирирічні проекти, загальний обсяг фінансування яких може сягати 4 млн євро. Щороку на фінансування таких проектів виділяється близько 50–55 млн євро, що свідчить про високий рівень підтримки з боку ЄС.

Протягом останніх років чисельність аплікантів для участі в конкурсі істотно збільшилася: від 84 заявок у 2021 р. до 132 заявок у 2024 р. Це вказує на зростання інтересу до участі в цих проектах у країнах ЄС і країнах, що не входять до складу ЄС. Зазначається, що число країн, які беруть участь у цих ініціативах, перевищило 60, а це свідчить про масштабність і важливість таких центрів для міжнародної співпраці та розвитку ПОН [28].

Регіональні центри досконалості відіграють важливу роль у підтримці розвитку професійної освіти, особливо в контексті мінливих вимог ринку праці, інтеграції нових технологій і забезпечення доступу до високоякісної освіти для широкого кола учасників.

Отже, загальноєвропейський підхід до регулювання професійної освіти базується на принципах міждержавної координації, добровільного

впровадження та спільного бачення майбутнього розвитку людського капіталу. Такий підхід забезпечує водночас гнучкість і узгодженість, створюючи можливості для співпраці, обміну практиками та мобільності в межах європейського освітнього простору.

Крім ініціатив, спрямованих на формування загальноєвропейського простору професійної освіти, ЄС прагне сприяти розвитку професійної освіти й навчання в країнах, що розташовані за межами Євросоюзу, через різноманітні міжнародні механізми та співпрацю. Так, із 2010 р. Європейський фонд освіти реалізує Туринський процес – механізм, покликаний підтримати країни-партнери (зокрема держави Східного партнерства, Північної Африки, Західних Балкан і Центральної Азії) у формуванні та реалізації ефективної політики професійної освіти й навчання.

Процес передбачає проведення регулярного стратегічного аналізу стану та перспектив ПОН у кожній країні, із залученням широкого кола зацікавлених сторін, у т. ч. державних органів, освітніх установ, роботодавців, профспілок, організацій громадянського суспільства та інших ключових гравців. Туринський процес допомагає країнам-партнерам оцінити поточні проблеми, розробити відповідні стратегії та кроки для поліпшення системи професійної освіти, а також підвищити ступінь її відповідності потребам ринку праці й вимогам європейських стандартів [29].

У межах Туринського процесу публікуються національні звіти, що містять аналіз переваг і недоліків національних систем ПОН, рекомендації щодо вдосконалення політики, а також узагальнення пріоритетів, які

країна визначає на наступний період. Цей процес вважається платформою для структурованого обговорення реформ ПОН, зокрема в контексті європейської інтеграції та забезпечення відповідності національної системи кваліфікацій європейським підходам.

Стосовно України слід зазначити, що вона впродовж багатьох років була учасницею Туринського процесу, звітуючи переважно про розвиток професійно-технічної освіти та діяльність відповідних закладів [30; 31]. Також в Україні розпочато процес створення центрів професійної досконалості, покликаних забезпечити високоякісну підготовку кваліфікованих робітничих кадрів відповідно до потреб національного й субнаціонального ринків праці.

З набуттям Україною статусу країни-кандидата в члени ЄС розпочався етап більш інтенсивної інтеграції в європейські освітні та професійні стандарти. Цей етап передбачав значне посилення співпраці з ЄС у сфері професійної освіти й навчання, а також упровадження реформ, спрямованих на адаптацію української системи професійної освіти до європейських вимог. У рамках такої співпраці Україна почала активніше використовувати механізми, пов'язані з процесами європейської інтеграції, такими як участь в ініціативах ЄС щодо підвищення якості освіти, професійної підготовки та взаємного визнання кваліфікацій.

У 2023 р. за ініціативою Єврокомісії та Європейського фонду освіти в Україні було проведено аналіз національної системи кваліфікацій. Метою цього дослідження було порівняння Національної рамки кваліфікацій України (НРК) із Європейською рам-

кою кваліфікацій (ЄРК) для навчання протягом життя. Під час порівняння досліджувалася відповідність українських політик, процедур та інструментів, рекомендованих для застосування в європейському просторі професійної освіти, з національними законодавчими, організаційними й методичними стандартами освіти. Зокрема, порівнювалися такі аспекти, як співвідношення стандартів і освітніх програм та рівнів рамки кваліфікацій, використання результатів навчання, методи оцінювання якості освіти, а також визнання результатів неформальної й інформальної освіти та іноземних кваліфікацій [1; 32].

За результатами порівняння національної та європейської систем кваліфікацій, професійна освіта, як і інші складники освітніх систем, регулюється національним законодавством. Одним із ключових аспектів цього регулювання є позиціонування кваліфікацій ПОН у національних рамках кваліфікацій. У більшості країн ЄС кваліфікації VET відносяться до рівнів 2–5 ЄРК. Проте є певні варіації: у Німеччині кваліфікації ПОН охоплюють також 6-й рівень, а в деяких скандинавських країнах – навіть 7-й і 8-й рівні ЄРК. В Україні ж, відповідно до чинного законодавства [2], кваліфікації професійної освіти, зокрема професійно-технічної, відносяться до рівнів 2–4 НРК, а кваліфікації фахової передвищої освіти – до 5-го рівня. Хоча фактично ці кваліфікації відповідають європейському розумінню ПОН, українське законодавство визначає їх як окремий складник освіти.

У Звіті щодо порівняння Європейської рамки кваліфікацій та Національної рамки кваліфікацій України [32] відзначено істотний прогрес

України в упровадженні принципу використання результатів навчання в стандартах і програмах професійної освіти. Втім, попри загалом поступальний рух, залишається нерозв'язаною проблема гармонізації вказаних результатів із вимогами НРК. До інших очевидних недоліків віднесено відсутність офіційних положень щодо визнання результатів неформальної та інформальної освіти в українській професійній освіті, що є характерною ознакою вітчизняної вищої й фахової передвищої освіти. Ці проблеми, включаючи відсутність сучасних додатків до документа про професійну освіту, здебільшого пов'язані з незавершеністю національного законодавства у сфері професійної освіти. В Україні наразі одночасно діють як застарілий Закон «Про професійну (професійно-технічну) освіту» 1998 р. [2], так і новітні документи, прийняті у 2020-х роках, наприклад Методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України щодо розроблення стандартів професійної (професійно-технічної) освіти за компетентнісним підходом [33].

Окрему увагу слід приділити розбудові національної системи забезпечення якості професійної освіти відповідно до рекомендацій EQAVET [25], а також можливості забезпечити індивідуальні траєкторії навчання, інклюзію та соціальну мобільність [11; 28; 34]. Це передбачає як визначення інституційної відповідальності за внутрішні й зовнішні механізми забезпечення якості, так і розроблення стандартів, процедур та індикаторів, що співвідносні з європейськими рамками, але водночас релевантні для українських умов.

Важливою складовою сучасних європейських підходів до розвитку про-

фесійної освіти є впровадження мікрокваліфікацій (micro-credentials) – короткострокових, гнучких освітніх програм, які базуються на результатах навчання, підлягають оцінюванню та можуть бути інтегровані в ширшу освітню траєкторію. Вони зазвичай прив'язані до ECTS, що забезпечує їх визнання в різних освітніх і професійних контекстах, сприяючи індивідуалізації та модульності професійної підготовки, реалізації безперервної професійної освіти (CVET) [35].

Для впровадження мікрокваліфікацій у систему ПОН в Україні потрібно створити нормативне підґрунтя, яке визначатиме їх статус, процедури визнання, а також механізми інтеграції в НРК та освітні програми. Важливою умовою цього процесу має бути розроблення дієвих процедур оцінювання результатів навчання, здобутих шляхом неформального й інформального навчання. У цьому контексті мікрокваліфікації можуть стати інструментом формалізації таких результатів, сприяючи їх поступовому визнанню в межах національної системи кваліфікацій.

Як підсумовує таблиця, для забезпечення повноцінної інтеграції в європейський освітній простір система професійної освіти України потребує комплексних змін. Вони повинні охоплювати як оновлення законодавчої бази, так і впровадження практичних механізмів, притаманних європейським моделям професійної освіти.

Узагальнюючи викладене, доходимо висновку, що для подальшої гармонізації системи професійної освіти України з європейськими стандартами на поточному етапі критично важливим є прийняття сучасного національного законодавства, яке відпові-

Ключові розбіжності між українською та європейською системами професійної освіти й запропоновані напрями змін

Проблемний аспект у національному контексті	Європейський підхід (референтний стандарт)	Запропонований напрям гармонізації
Відсутність чіткого визначення ПОН у законодавстві	ПОН охоплює всі форми професійної підготовки, незалежно від рівня кваліфікації	Законодавче визначення ПОН як системи, що включає професійну, фахову, передвищу та частково вищу освіту
Кваліфікації фахової передвищої освіти не віднесено до ПОН	В ЄС вони входять до VET і охоплюють рівні 4–5 ЄРК	Відображення фахової передвищої освіти в контексті ПОН у НРК та профільному законодавстві
Відсутність механізмів визнання результатів неформального та інформального навчання, зокрема мікрокваліфікацій	Більшість країн ЄС мають правові механізми визнання неформального та інформального навчання у сфері VET	Визначення в законі процедури визнання результатів неформального та інформального навчання в професійній освіті
Часткова реалізація підходу, що ґрунтується на результатах навчання	Повна інтеграція результатів навчання у кваліфікаційні рамки, стандарти освіти та програми	Посилення зв'язку між результатами навчання, кваліфікаційними стандартами та навчальними планами
Відсутність сучасного додатка європейського зразка до диплома	Європейські країни використовують додаток до диплома європейського зразка	Розроблення та впровадження стандартизованого додатка до диплома професійної освіти
Наявність застарілого базового закону	Регулярне оновлення законодавства відповідно до європейських рекомендацій	Прийняття нового законодавства про професійну освіту й навчання, узгодженого з Рекомендаціями ЄС

Складено авторами.

датиме Рекомендаціям Європейської Ради щодо професійної освіти.

Насамперед у законодавстві має бути чітко визначено національне тлумачення поняття «професійна освіта і навчання» (ПОН), зокрема в розрізі його відповідності європейському терміну VET, наведеному раніше в цій статті. Своєю чергою, потребує уточнення вітчизняне розуміння професійної освіти: воно обмежується діяльністю закладів професійно-технічної освіти чи охоплює весь спектр освітніх програм, спрямованих на здобуття професійних кваліфікацій на різних рівнях НРК – від базових до фахових і навіть вищих. Ухвалення узгодженого тлумачення допоможе уникнути фрагментації системи, сприятиме інтеграції фахової передвищої освіти в спільний простір професійної освіти та створить підґрунтя для системного реформування галузі.

Окрім того, необхідно впровадити систему забезпечення якості, що відповідатиме стандартам EQAVET, а також законодавчо закріпити процедури визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформального й інформального навчання.

Важливим кроком є також використання європейських підходів до визнання кваліфікацій, упровадження Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи та доповнення дипломів додатками, що відповідатимуть європейським вимогам.

Усі ці питання потребують подальшого міжсекторального обговорення за участю представників урядових структур, закладів освіти, роботодавців, експертного середовища та міжнародних партнерів, аби забезпечити системне й скоординоване реформування сфери професійної освіти України в напрямі її гармонізації з європейським простором освіти та кваліфікацій.

Список використаних джерел

1. Рашкевич Ю., Семігіна Т., Баланюк Ю. Порівняння Європейської та Національної рамок кваліфікацій: досвід України. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2023: горизонти інновацій* : зб. матеріалів VII Міжнар. наук. конф. (м. Київ, 25 трав. 2023 р.). Київ-Тернопіль : Крок, 2023. С. 245–249. DOI: <https://doi.org/10.32405/978-617-692-804-1>.
2. Про професійну (професійно-технічну) освіту : Закон України від 10.02.1998 № 103/98-ВР (з подальшими змінами, у редакції 2025 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text>.
3. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII (з подальшими змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
4. Барабаш О. А., Ханюк Т. О. Реформа децентралізації в аспекті передачі майна закладів професійної освіти в управління місцевих органів влади. *Освітня аналітика України*. 2024. № 5 (31). С. 105–115. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2024-5-105-115>.
5. Кулачинський О. В., Каменчук Н. В. Реформа професійної (професійно-технічної) освіти в Україні: шляхи інтеграції в європейський освітній простір. *Освітня аналітика України*. 2024. № 5 (31). С. 27–39. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2024-5-27-39>.
6. Мельник С. В. Стан та перспективи розвитку вітчизняної системи підготовки кадрів. *Освітня аналітика України*. 2021. № 1 (12). С. 65–80. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2021-1-65-80>.
7. Радкевич В. Основні напрями науково-методичного забезпечення розвитку професійної освіти в умовах нових викликів. *Професійна освіта*. 2023. № 1. С. 27–30. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/738836/>.
8. Tutlys V., Bukantaite D., Melnyk S., Anuzis A. The institutional development of skills formation in Lithuania and Ukraine: Institutional settings, critical junctures and policy transfer. *Research in Comparative and International Education*. 2021. Vol. 16, Iss. 4. P. 405–432. DOI: <https://doi.org/10.1177/17454999211057448>.
9. Радкевич В. О., Бородієнко О. В., Кравець С. Г. Професійна (професійно-технічна) освіта України в контексті євроінтеграційних процесів (порівняльний аналіз). Київ : Ін-т професійно-технічної освіти НАПН України, 2021. 22 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729185>.
10. Moodie G. Identifying vocational education and training. *Journal of Vocational Education & Training*. 2002. Vol. 54, Iss. 2. P. 249–266. DOI: <https://doi.org/10.1080/13636820200200197>.
11. Wheelahan L. Not just skills: what a focus on knowledge means for vocational education. *Journal of Curriculum Studies*. 2015. Vol. 47, Iss. 6. P. 750–762. DOI: <https://doi.org/10.1080/00220272.2015.1089942>.
12. Köpsén J. Demands-based and employer-driven curricula: defining knowledge in higher vocational education and training. *Studies in Continuing Education*, 2019. Vol. 42, Iss. 3. P. 349–364. DOI: <https://doi.org/10.1080/0158037X.2019.1661238>.
13. Köpsén J. Being successful in the educational market: employers in practice of Swedish higher VET provision. *Globalisation, Societies and Education*. 2022. Vol. 22, Iss. 2. P. 240–251. DOI: <https://doi.org/10.1080/14767724.2022.2075833>.
14. Higher vocational education and social mobility: educational participation in Australia and England / S. Webb et al. *Journal of Vocational Education & Training*. 2017. Vol. 69, Iss. 1. P. 147–167. DOI: <https://doi.org/10.1080/13636820.2016.1269359>.

15. Gordon J. Glimpsing the Future in the Past: VET in Europe. *European Journal of Education*. 2015. Vol. 50, Iss. 4. P. 373–378. DOI: <https://doi.org/10.1111/ejed.12151>.
16. Fogg K., Jones H. Education in the European Community: ten years on. *European Journal of Education*. 1985. Vol. 20, Iss. 2/3. P. 293–300. URL: <https://www.jstor.org/stable/1502956>.
17. Declaration of the European Ministers of Vocational Education and Training, and the European Commission, convened in Copenhagen on 29 and 30 November 2002, on enhanced European cooperation in vocational education and training / CEDEFOP. URL: https://www.cedefop.europa.eu/files/copenahagen_declaration_en.pdf.
18. The Bruges Communiqué on enhanced European cooperation in vocational education and training for the period 2011-2020 / European Commission. 2010. URL: https://www.cedefop.europa.eu/files/bruges_en.pdf.
19. Strong partnerships in skills development and activation policies: Toolkit for VET policy makers / CEDEFOP. 2015. URL: https://www.cedefop.europa.eu/files/3071_en.pdf.
20. Riga Conclusions 2015 / European Commission. 2015. URL: https://www.cedefop.europa.eu/files/2015_riga_conclusions.pdf.
21. The Bordeaux Communiqué on enhanced European cooperation in vocational education and training / European Commission. 2008. URL: https://www.cedefop.europa.eu/files/bordeaux_communique_en.pdf.
22. Changing nature and role of vocational education and training (VET) in Europe / CEDEFOP. 2017. URL: <https://www.cedefop.europa.eu/en/projects/changing-nature-and-role-vocational-education-and-training-vet-europe#group-link>.
23. The Future of vocational education and training (VET) / CEDEFOP. URL: <https://www.cedefop.europa.eu/en/projects/future-vet>.
24. Council Recommendation on vocational education and training (VET) for sustainable competitiveness, social fairness and resilience. *Official Journal of the European Union*. 2020/ C 417/01. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32020H1202%2801%29>.
25. EQAVET framework / European Commission. URL: https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/policies-and-activities/skills-and-qualifications/working-together/eqavet-european-quality-assurance-vocational-education-and-training/eqavet-framework_en.
26. Osnabrück Declaration on vocational education and training as an enabler of recovery and just transitions to digital and green economies / CEDEFOP. 2020. URL: https://www.cedefop.europa.eu/files/osnabrueck_declaration_eu2020.pdf.
27. Excellence and inclusion in vocational education and training for the 21st century / CEDEFOP. 2023. URL: <https://www.cedefop.europa.eu/en/research-analysis/projects/excellence-and-inclusion-vet>.
28. VET excellence and inclusion for the 21st century / CEDEFOP. 2023. URL: <https://www.cedefop.europa.eu/en/projects/vet-excellence-and-inclusion-21st-century>.
29. The Torino Process: Evidence-based policy making for better vocational education and training / ETF. 2022. URL: <https://www.etf.europa.eu/en/projects/torino-process>.
30. Kuusela T. Policies for human capital development: Ukraine - An ETF Torino Process Assessment (Report). *ETF*. 2020. URL: https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2020-06/07_trp_etf_assessment_2019_ukraine_0.pdf.
31. Torino Process System Monitoring Report: Ukraine (2024 update) / ETF. 2024. URL: <https://www.etf.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/trp-assessment-reports/ukraine-2024>.
32. Звіт про порівняння Європейської рамки кваліфікацій і Української Національної рамки кваліфікацій / Європейська комісія. 2023. URL: <https://europass.europa.eu/system/files/2023-02/Comparison%20report%20final%20rev%2023-02-2023%20UA.pdf>.

33. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів професійної (професійно-технічної) освіти за компетентнісним підходом : наказ Міністерства освіти і науки України від 17.02.2021 № 216. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0216729-21#Text>.

34. *Bathmaker A.-M.* Post-secondary education and training, new vocational and hybrid pathways and questions of equity, inequality and social mobility: Introduction to the special issue. *Journal of Vocational Education & Training*. 2017. Vol. 69, Iss. 1. P. 1–9. DOI: <https://doi.org/10.1080/13636820.2017.1304680>.

35. *Семігіна Т., Рашкевич Ю.* Мікрокваліфікації як тренд розвитку сучасної безперервної освіти. *SCIENTIA*. 2022. Vol. 2. S. 46–50. Krasow. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/article/view/18888>.

Yuriy Rashkevych

Dr. Sc. (Technical), Professor, National Qualifications Agency, Kyiv, Ukraine, rashkevyyuriy@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6244-2758>

Tetyana Semigina

Dr. Sc. (Political), Professor, National Qualifications Agency (in 2019-2024), Kyiv, Ukraine, semigina.tv@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5677-1785>

EUROPEAN INTEGRATION IN VOCATIONAL EDUCATION: IMPERATIVES FOR UKRAINE

Abstract. *For Ukraine, which is undergoing deep transformations and striving for integration into European structures, vocational education and training (VET) plays a key role not only in economic recovery but also in ensuring social stability during the war and post-war reconstruction. At the same time, the process of harmonizing the national system with European approaches requires a deeper understanding of the policies, tools, and practices that underpin the development of VET in EU countries. This article aims to describe the key principles and tools of European educational policy in the field of VET, with a focus on its positioning within the European Qualifications Framework. Conceptual and practical approaches to integrating VET into the overall education system, ensuring its alignment with labor market needs, and supporting lifelong learning principles are analyzed. To ensure a comprehensive approach to the development of VET at the pan-European level, a number of regulatory documents have been developed, including the EU Council Recommendation on Vocational Education and Training (2020), the European Qualifications Framework, quality standards (EQAVET), and mechanisms for recognizing learning outcomes. The article particularly focuses on mechanisms that promote transparency, comparability, and quality assurance in education within EU countries. Based on the experience of the European Union, possible lessons for Ukraine are outlined in the context of the European integration process and the reform of the national vocational education system. These include improvements in VET regulation, aligning VET with the National Qualifications Framework, strengthening*

the connection between education levels, and enhancing institutional capacity and partnerships.

Keywords: vocational education and training, European integration, European Qualifications Framework (EQF), EU educational policy, qualifications recognition, quality assurance.

References

1. Rashkevych, Yu., Semigina, T., & Balaniuk, Yu. (2023). Comparison of the European and National Qualifications Frameworks: The experience of Ukraine. *Pedagogical Comparative Studies and International Education – 2023: Horizons of Innovation*, Proceedings of the 7th International Scientific Conference. Kyiv; Ternopil: Krok. DOI: <https://doi.org/10.32405/978-617-692-804-1> [in Ukrainian].
2. Verkhovna Rada of Ukraine. (1998). *On vocational (vocational and technical) education* (Act No. 103/98-BP, February 10). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
3. Verkhovna Rada of Ukraine. (2017). *On education* (Act No. 2145-VIII, September 5). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
4. Barabash, O. A., & Khaniuk, T. O. (2024). Decentralization reform in the aspect of transferring property of vocational education institutions to local authorities. *Educational Analytics of Ukraine*, 5(31), 105-115. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2024-5-105-115> [in Ukrainian].
5. Kulachynskyi, O. V., & Kamenchuk, N. V. (2024). Reform of vocational (vocational-technical) education in Ukraine: Ways of integration into the European educational space. *Educational Analytics of Ukraine*, 5(31), 27-39. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2024-5-27-39> [in Ukrainian].
6. Melnyk, S. V. (2021). State and prospects of development of the national system of personnel training. *Educational Analytics of Ukraine*, 1(12), 65-80. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2021-1-65-80> [in Ukrainian].
7. Radkevych, V. (2023). Main directions of scientific and methodological ensuring the development of professional education in the conditions of new challenges. *Vocational Education*, 1, 27-30. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/738836/> [in Ukrainian].
8. Tutlys, V., Bukantaite, D., Melnyk, S., & Anuzis, A. (2021). The institutional development of skills formation in Lithuania and Ukraine: Institutional settings, critical junctures and policy transfer. *Research in Comparative and International Education*, 16(4), 405-432. DOI: <https://doi.org/10.1177/17454999211057448>.
9. Radkevych, V. O., Borodiienko, O. V., & Kravets, S. H. (2021). *Vocational (vocational-technical) education of Ukraine in the context of European integration processes (comparative analysis)*. Kyiv. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729185> [in Ukrainian].
10. Moodie, G. (2002). Identifying vocational education and training. *Journal of Vocational Education & Training*, 54(2), 249-266. DOI: <https://doi.org/10.1080/13636820200200197>.
11. Wheelahan, L. (2015). Not just skills: what a focus on knowledge means for vocational education. *Journal of Curriculum Studies*, 47(6), 750-762. DOI: <https://doi.org/10.1080/00220272.2015.1089942>.
12. Köpsén, J. (2019). Demands-based and employer-driven curricula: defining knowledge in higher vocational education and training. *Studies in Continuing Education*, 42(3), 349-364. DOI: <https://doi.org/10.1080/0158037X.2019.1661238>.
13. Köpsén, J. (2022). Being successful in the educational market: employers in practice of Swedish higher VET provision. *Globalisation, Societies and Education*, 22(2), 240-251. DOI: <https://doi.org/10.1080/14767724.2022.2075833>.

14. Webb, S., Bathmaker, A. M., Gale, T., Hodge, S., Parker, S., & Rawolle, S. (2017). Higher vocational education and social mobility: educational participation in Australia and England. *Journal of Vocational Education & Training*, 69(1), 147-167. DOI: <https://doi.org/10.1080/13636820.2016.1269359>.
15. Gordon, J. (2015). Glimpsing the future in the past: VET in Europe. *European Journal of Education*, 50(4), 373-378. DOI: <https://doi.org/10.1111/ejed.12151>.
16. Fogg, K., & Jones, H. (1985). Education in the European Community: Ten years on. *European Journal of Education*, 20(2/3), 293-300. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/1502956>.
17. European Commission. (2002). *Declaration of the European Ministers of Vocational Education and Training, and the European Commission on enhanced European cooperation in vocational education and training*. Retrieved from https://www.cedefop.europa.eu/files/copenhagen_declaration_en.pdf.
18. European Commission. (2010). *The Bruges Communiqué on enhanced European cooperation in vocational education and training for the period 2011-2020*. Retrieved from https://www.cedefop.europa.eu/files/bruges_en.pdf.
19. CEDEFOP. (2015). *Strong partnerships in skills development and activation policies: Toolkit for VET policy makers*. Publications Office of the European Union. Retrieved from https://www.cedefop.europa.eu/files/3071_en.pdf.
20. European Commission. (2015). *Riga Conclusions 2015*. Retrieved from https://www.cedefop.europa.eu/files/2015_riga_conclusions.pdf.
21. European Commission. (2008). *The Bordeaux Communiqué on enhanced European cooperation in vocational education and training*. Retrieved from https://www.cedefop.europa.eu/files/bordeaux_communique_en.pdf.
22. CEDEFOP. (2017). *Changing nature and role of vocational education and training (VET) in Europe*. Retrieved from <https://www.cedefop.europa.eu/en/projects/changing-nature-and-role-vocational-education-and-training-vet-europe#group-link>.
23. CEDEFOP. (n. d.). *The Future of vocational education and training (VET)*. Retrieved from <https://www.cedefop.europa.eu/en/projects/future-vet>.
24. European Union. (2020). *Council Recommendation on vocational education and training (VET) for sustainable competitiveness, social fairness and resilience. Official Journal of the European Union*, 2020/C 417/01. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32020H1202%2801%29>.
25. European Commission. (n. d.). *EQAVET framework*. Retrieved from https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/policies-and-activities/skills-and-qualifications/working-together/eqavet-european-quality-assurance-vocational-education-and-training/eqavet-framework_en.
26. European Commission. (2020). *The Osnabrück Declaration 2020: VET as an enabler of recovery and just transitions to digital and green economies*. Retrieved from https://www.cedefop.europa.eu/files/osnabrueck_declaration_eu2020.pdf.
27. CEDEFOP. (2023). *Excellence and inclusion in vocational education and training for the 21st century*. Retrieved from <https://www.cedefop.europa.eu/en/research-analysis/projects/excellence-and-inclusion-vet>.
28. CEDEFOP. (2023). *VET excellence and inclusion for the 21st century*. Retrieved from <https://www.cedefop.europa.eu/en/projects/vet-excellence-and-inclusion-21st-century>.
29. ETF. (2022). *The Torino Process: Evidence-based policy making for better vocational education and training*. Retrieved from <https://www.etf.europa.eu/en/projects/torino-process>.
30. Kuusela, T. (2020). Policies for human capital development: Ukraine - An ETF Torino Process Assessment (Report). *ETF*. Retrieved from https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2020-06/07_trp_etf_assessment_2019_ukraine_0.pdf.

31. ETF. (2024). *Torino Process System Monitoring Report: Ukraine (2024 update)*. Retrieved from <https://www.etf.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/trp-assessment-reports/ukraine-2024>.

32. European Commission. (2023). *Report on the comparison of the European Qualifications Framework and the Ukrainian National Qualifications Framework*. Retrieved from <https://europass.europa.eu/system/files/2023-02/Comparison%20report%20final%20rev%2023-02-2023%20UA.pdf> [in Ukrainian].

33. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2021). *On approval of Methodological Recommendations for the development of standards of vocational (vocational-technical) education based on the competence approach* (Order No. 216, February 17). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0216729-21#Text> [in Ukrainian].

34. Bathmaker, A.-M. (2017). Post-secondary education and training, new vocational and hybrid pathways and questions of equity, inequality and social mobility: Introduction to the special issue. *Journal of Vocational Education & Training*, 69(1), 1-9. DOI: <https://doi.org/10.1080/13636820.2017.1304680>.

35. Semigina, T., & Rashkevych, Yu. (2022). Micro-credentials as a trend in the development of modern lifelong learning. *SCIENTIA*, 2, 46–50. Krakow. Retrieved from <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/article/view/18888> [in Ukrainian].